

הרגל (4) (5).

שנינו במשנתינו: המודר מאכל מחבירו לא ישאילנו בו.

גל-א ומקשינן: והא רק מן מאכל נדר אותו אדם מחבירו שלא ייהנה ממנו, ומדוע נאסר גם בנפה וכברה, ריחים ותנור?!

אמר רבי שמעון בן לקיש: במשנתנו מדובר באומר: "הנאת מאכלך עלי". כיון שאמר לשון כזו, מסתבר שאסר על עצמו כל דבר

שגורם למאכל. ואמר לשון "מאכלך", משום שבגרמת הנאה שלו — המאכל מתוקן.

ומקשינן: ועדיין, למה נאסר בדברים אלו? אימא שבמה שאמר "הנאת מאכלך עלי", נתכוין לומר שלא רק שלא יאכל משל חבירו, אלא אף לא ילעום חייטין של חבירו ויתן על מכתו [שחייטין לעוסין מועילין למכה (6)], דהיינו, שלא ייהנה מגוף המאכל כלל. אבל למה שייאסר בנפה וכברה וכו'?!
אמר רבא: משנתנו מדברת באומר: "הנאה

הבתים גבי אלו דברים שאין להם חזקה, אמרינן: הכא בחצר של שותפות עסקינן, דאהעמדה כדי לא קפדי. משמע שדוקא שותפין לא קפדי על העמדה, הא אינשי דעלמא — קפדי! וכיון שכן, שייאסר בדריסת הרגל אפילו לרבנן!

ותירץ הרמב"ן, דהעמדה דאמר התם — היינו להתעכב ולישב בחצר, דומיא דהעמדת בהמה דתנן התם במתני'. ובכי האי גוונא הוא דאמר דוקא שותפין לא קפדי, הא אינשי דעלמא — קפדי. אבל הכא בדריסת הרגל בעלמא עסקינן, דהיינו לעבור דרך חצרו, ולא להתעכב שם. ובכך אפילו אינשי דעלמא דלא שותפין — לא קפדי, ולכן שרו רבנן.

5. ולענין הלכה פסק הרמב"ן כרבי אליעזר שסובר שויתור אסור, כיון שסתם לנו כך התנא. ועוד, שכך הוא מהלך הסוגיא לקמן בפרק השותפין שנדרו [מ"ח].

אבל הר"ח כתב בפרק חזקת הבתים גבי אלו דברים שאין להם חזקה, שאין הלכה כרבי אליעזר. וכן דעת ר"ת.

6. כדאייתא במס' כתובות [ק"ג ע"א].

לחבירו. וכתב לפ"ז, דדווקא במודר הנאה מחבירו, מותר בויתור. אבל אם אסר על עצמו ליהנות מנכסיו, אסור אף להלך בהן. שהרי כשהולך בחצירו — נהנה מהקרקע שהולך עליה.

ועיי' בלשון הריטב"א, שכתב: "ואינו סבור שיהנה לחבירו בכך". והיינו, שהמדיר אינו מחשיב זאת להנאה.

ובטורי אבן על מסכת מגילה [ח' ע"א], שכתב דהיינו משום דמידי דלא קפדי עלייהו אינשי, ואין דעתם עלייהו, אין בדעת המדיר לאסור על חבירו. ותמה, וכי איסורי הנאה שאין מקפדין עליהם מותר ליהנות מהם? והרי שנינו במס' ע"ז שאסור אפילו לעבור תחת צילו של עץ אשירה!

ותירץ הגר"ש רוזובסקי [שיעורי רבי שמואל עמ' רל"ה], שבפשטות משמע מל' הר"ן שהנאה כזאת אינה נחשבת כהנאה מהבעלים, כיון שאין הם מקפידים עליה, ולכן אין הנהגה נחשב כמי שנהנה מהבעלים. אך אם יאסור את ההנאה מהחפץ, יהיה אסור להנות ממנו הנאה של ויתור אפילו לרבנן. והיינו כדברי הגרעק"א.

4. הקשה הר"ן, דהכא משמע בדריסת הרגל לא קפדי אינשי, ומש"ה שרו רבנן. ואילו בפ' חזקת

דהיינו, לעבור דרך קרקעו של המדיר כדי שיגיע מהר יותר למאכל — מאי, האם זה נחשב הנאת מאכל, או שכיון שאינו עושה מעשה בגוף המאכל, אין זה נחשב הנאת מאכל?

תא שמע ממה ששינינו במשנתנו: **אבל משאיל** לו המדיר חלוק וטלית, נזמים וטבעות.

חיבי דמי, איך מדובר, לאיזה צורך משאילו?

אילימא שלא מדובר ששואל כדי ליראות **בהן**, אלא סתם לצרכו, **צריכא למימר?** האם צריך התנא לחדש לנו שיכול להשאיל לו דברים אלו, הרי רק ממאכל הדירו, ולא משאר דברים?!

אלא לאו, ודאי מדובר במשנה **אפילו** שמשאילו דברים אלו כדי ליראות **בהן**, ובכל זאת **קתני שמשאילו!**

ודחינן: **לא. לעולם** מדובר שמשאילו **שלא** כדי ליראות **בהן**, ובאמת אין בזה חידוש. **ואידי דקתני התנא ברישא** גבי נפה וכברה

המביאה לידי מאכלך עלי, ולכן אסור אף בכלים המביאים לידי מאכל⁽⁷⁾.

אמר רב פפא: לא דברים אלו בלבד נחשבים הנאה המביאה לידי מאכל, אלא אף **שק להביא בו פירות**, ו**חמור להביא עליו פירות**, ו**אפילו צנא** [סל] **בעלמא**⁽⁸⁾, אף שאינו מתקן בהם את המאכל, אלא רק מביאו בהם, מכל מקום, **הנאה המביאה לידי מאכל הוא**, שהרי הפירות היו רחוקים ממנו, ונתקרו על ידי כך, ולכן אסור לשאול דברים אלו מהמדיר.

אמנם, **בעי רב פפא:** ליטול את **סוס** המדיר כדי לרכוב עליו לבית המשתה, וכן ליטול את **טבעת** המדיר כדי ליראות **בה** אדם חשוב, ויתנו לו מנה יפה⁽⁹⁾ — **מהו**, האם זה נחשב הנאה המביאה לידי מאכל.

או שאין זה דומה לשק וחמור, ששם עושה מעשה במאכל עצמו, שמביאו בשק ובחמור, מה שאין כן כאן, שאין עושה מעשה במאכל עצמו, הרי זה נחשב רק גרמא בעלמא — ומותר?

עוד הסתפק רב פפא: **מיפסק ומיזל בארעיה**,

מבעיא חמור שמביא עליו את הפירות, שמקרבם אליו, אלא אפילו צנא, שרק מניח בו את המאכל, גם כן אסור.

9. כך פירשו הר"ן והרא"ש. והמפרש כתב, דהיינו כדי שנהגו בו כבוד, והיינו הנאה. והתוס' ר"ד פירש, דכל הנהו לא קאי על בית המשתה, אלא שלגבי הנהגה חשובים דברים אלו הנאה, שהיה משלם עבורה. אבל המהנה לא היה נוטל כסף עבור זה. ולכן מסתפקת הגמ' אי אזלינן בתר מהנה, או בתר נהנה. עיי"ש.

7. כתב הר"ן, שלמסקנת הגמרא כך הוא הדין: אם נדר רק ממאכל — אסור רק ממאכל. ואם אמר "הנאת מאכלך עלי", אסור אף לתת על גבי מכתו, אבל לשאול ממנו נפה וכברה — מותר. ואם אמר "הנאה המביאה לידי מאכלך עלי", אסור באכילה, ואסור לשאול ממנו נפה וכברה וכו'. אבל ללעוס חטיין — מותר. אמנם הביא הר"ן דאיכא מאן דאמר דבכהאי גוונא אסור גם ללעוס חטיין. והקשה, דהרי אין זה בכלל לשון "הנאה המביאה לידי מאכל"!

8. כתב הרש"ש, דהרבנותא בסל היא, דלא

ששנינו שאסור להשאלו נפה וכברה וכו', מדובר אף על פי שאין משכירין כיוצא בהן! מאן תנא? מיהו התנא שסובר שאסור להשאלו דברים אלו?

אמר רב אדא בר אהבה: רבי אליעזר הוא, שסובר שויתור אסור במודר הנאה. ולכן אסור אף לשאול דברים אלו, למרות שבני אדם מוותרים עליהם — ואין נוטלין על כך שכר.

מתניתין:

המודר הנאה מחבירו, שוקל לו המדיר את שקלו, דהיינו, שנותן המדיר עבורו את מחצית השקל, שנותנין כל ישראל כל שנה בחודש אדר לתרומת הלשכה, לצורך קרבנות ציבור. אם משום שאין הוא נותן לו בידים ממש ולכן הוא לא נחשב שמהנהו מנכסיו [המפרש], ואם משום שבין כה וכה יתרמו גם עבורו את שלשת הקופות מתוך כל הכסף

ריחיים ותנור לשון "לא ישאלנו", שבא התנא להשמיענו בזה שאסור להשאלו כלים שעושים בהם אוכל נפש, תנא גם בסיפא "משאלו"⁽¹⁰⁾.

מתניתין:

ובל דבר שאין עושין בו אוכל נפש, במקום שנוהגין משכירין כיוצא בהן, דברים כאלו — אסור אפילו במודר ממנו מאכל.

שהרי ביארנו לעיל, כי מה ששנינו במשנה "המודר מאכל", מדובר שהדירו מהנאה המביאה לידי מאכל, ואם כן, כשמשאלו המדיר דבר שבדרך כלל משכירין אותו, ונוטלין על כך שכר, והוא משאלו ללא דמים — הנאה המביאה לידי מאכל היא, שהרי בדמי השכירות שמחל לו המדיר, יכול המודר לקנות לו מאכל⁽¹¹⁾.

גמרא:

מכלל דברי המשנה משמע, דרישא, מה

ורבי עקיבא איבר בתשובתו [סי' ק"צ] חקר אם איסורי הנאה הנלמדים מ"לא יאכל" או "לא תאכל" שיעורם הוא בכזית או בפרוטה. אך יש לעיין מנין לו בודאות שצריך שיווי של פרוטה לאיסור הנאה, ומדוע לא יתחייב בכל שהוא.

והגר"ח [פרק ה' ממעילה הלכה א'] וכן האור שמח [פ"ח ממאכלות אסורות] הוכיחו שאיסור מעילה יסודו הוא משום גזל, מכך ששיעור מעילה הוא בפרוטה, שהוא שיעור של "ממון" לענין גזל, ואילו לא היה איסור מעילה ענין של גזל, הוא היה מתחייב אפילו על הנאה מהקדש ששוה פחות מפרוטה!

10. וכתבו הפוסקים, דכיון דלא איפשטו בעיין, אזלינן לחומרא. והרמב"ם פסק שאסור, אבל אינו לוקה על כך [ועי' בלבושי מרדכי שדן בדברי הרמב"ם, שהשמיט את הספק של סוס לרכוב עליו]. ובקרבן אורה הוכיח מדברי הרמב"ם, שויתור אסור מן התורה, שהרי מיפסק ומיזל בארעיה — ויתור הוא!

11. המאירי כתב, שהנאה זו שאסורה במודר הנאה, היא אפילו בפחות משהו פרוטה. ושיש המפקפקין בשאר איסורי הנאה, אם איסור הנאה הוא אפילו בפחות משהו פרוטה או לא. ולא הוכרעה בידם.

חובו, אברוחי ארי בעלמא הוא, הרי הוא כמבריה ארי שבא עליו הוא, שלא נתן לו דבר משלו, אלא רק סילק מעליו את המזיק.

כך גם כשפורע את חובו, אינו נותן לו דבר, אלא רק מסלק מעליו את בעל חובו שלא יבוא לתבעו.⁽¹⁴⁾

וכן בשקילת שקלו, אינו נותן לו דבר, שהרי בלאו הכי יש לו חלק בקרבנות ציבור, כיון ש"תורמים" את שלשת הקופות מתוך כספי מחצית השקל, שמתוכן קונים קרבנות ציבור, גם עבור אלו שעדיין לא שקלו שקליהם, כך שקרבנות הציבור הם עבור כל ישראל, גם עבור אלו שלא השתתפו במחצית השקל⁽¹⁵⁾, אלא הוא רק מסלק מעליו את חובו —

ולכן שרי.

מאן תנא? מיהו התנא שסובר שדבר זה מותר?

של מחצית השקל הנמצא בלשכה, שמהם לוקחים את קרבנות הציבור.

ופורע עבורו את חובו שחייב לאדם אחר, כיון שאינו נותן לו ממון בידים [המפרש].

ומחזיר לו את אבידתו. שהרי אינו נותן לו דבר, אלא מחזיר לו את שלו.

ובמקום שנוטלין עליה [על השבת האבידה] שבר, דהיינו, כגון שעל ידי שהשיב לו את האבידה — התבטל ממלאכתו, והפסיד ממון, שהדין הוא שבעל האבידה משלם לו שכרו, אזי אם אין המחזיר רוצה לקבל את אותו שבר, תפול אותה הנאה להקדש. דהיינו, שיתננה המודר להקדש⁽¹²⁾. שאם לא כן, נמצא שהמדיר מהנהו בזה שמוחל לו על שכרו!

גמרא:

אלמא, משמע, ששקילת שקלו⁽¹³⁾ ופרעון

בעלמא עבד, ואין דינו כפורע שאר חובותיו.

14. עיי' בתוס' שהקשו, הרי ידוע לכל שיש לו לפרוע חובו, ואם כן, נמצא מהנהו!

וכתבו, דהך פורע חובו, היינו שזן את אשתו ובניו שלא בפני האב, ובסיפא מיירי שפרנסם בפניו, ובזה יש חידוש, שאף שראה האב ולא מחזה, בכל זאת חשבינן ליה מבריה ארי. עוד תירצו, שבאמת מדובר בפורע חוב ממש, ובכל זאת נחשב רק מבריה ארי, כיון שיכול לומר בעל החוב, הייתי מפייס את המלווה, והיה מוחל לי.

15. דהכי איתא במסכת כתובות [קח א], שתורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד ליגבות. וכיון שאפילו אם לא היה חבירו נותן

ובשיעור רבי שמואל הוכיח מדיין מעילה בקונמות שאיסור מעילה אינו מדין גזל, שהרי המעילה היא בקונם ולא בהקדש, והקונם שייך לו.

ובתוס' לקמן [ל"ד ב'] כתבו, שאפילו בפחות משוה פרוטה יש מעילה בקונמות!

12. ומה שצריך ליתן להקדש, היינו לפי שאסר עליו הנאתו בהקדש, הלכך כל הנאה הבאה לידו ממנו — הקדש הוא. ולא כל כמיניה להוליכה לים המלח, משום דלאו כל כמיניה להפסיד להקדש. רא"ש.

13. כך כתב הר"ן, דאף מה ששוקל לו את שקלו, היינו משום שאברוחי ארי הוא. אבל הרא"ש כתב, דהיינו משום דמצוה